

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-17-30>

УДК 334.75

Теоретичний аналіз концепції інтегрованих корпоративних структур

Братута О.Г.

кандидат економічних наук, доцент,
докторант кафедри
економіки промисловості та організації виробництва
Українського державного хіміко-технологічного університету

Стаття присвячена питанню визначення наукової цінності концепції інтегрованих корпоративних структур. Зазначена концепція є однією з трьох альтернативних, у межах яких досліджується проблема процесів утворення нових та широкої диференціації форм організаційних господарських структур в умовах сучасної економіки. Проведено теоретичний аналіз сукупності положень зазначеної концепції з позицій дослідження відповідного явища як предмета, процесу, а також у відносинах із зовнішнім середовищем.

Ключові слова: наукова концепція, описова наукова теорія, розвинута наукова теорія, організаційні господарські структури, інтегровані корпоративні структури.

Bratuta O.G. THEORETICAL ANALYSIS OF THE CONCEPT OF INTEGRATED CORPORATE STRUCTURES

Стаття посвящена вопросу определения научной ценности концепции интегрированных корпоративных структур. Указанная концепция является одной из трех альтернативных, в рамках которых исследуется проблема процессов создания новых и широкой дифференциации форм организационных хозяйственных структур в условиях современной экономики. Проведен теоретический анализ совокупности положений указанной концепции с позиций исследования соответствующего явления как предмета, процесса, а также в отношении с внешней средой.

Ключевые слова: научная концепция, описательная научная теория, развитая научная теория, организационные хозяйственные структуры, интегрированные корпоративные структуры.

Bratuta O.G. THEORETICAL ANALYSIS OF THE CONCEPT OF INTEGRATED CORPORATE STRUCTURES

The article is devoted to the definition of the scientific value of the concept of integrated corporate structures. This concept belongs to one of the three alternative ones, which research the problem of the processes of creating new and wide differentiation of forms of organizational business structures in the conditions of the modern economy. A theoretical analysis was carried out of the totality of the provisions of this concept from the standpoint of investigating the corresponding phenomenon as an object, process, and also in relation to the external environment.

Keywords: scientific concept, descriptive scientific theory, developed scientific theory, organizational business structures, integrated corporate structures.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Для сучасного історичного етапу еволюції економічної сфери буття, що охоплює минуле та початок ХХІ сторіччя, характерний процес виникнення нових та широкої диференціації видів суб'єктів господарювання. Зокрема, в науковій економічній літературі виділяють такі нові організаційні господарські структури, як корпорація, трест, концерн, транснаціональна корпорація, холдинг, фінансово-промислова та промислово-фінансова групи, картель, синдикат, пул, консорціум, кластер, стратегічний альянс, віртуальна корпорація. Поряд з тим, що більшість як закордонних, так і вітчизняних науковців одноставна в оцінюванні об'єктивного існування конкретних форм відповідних еко-

номічних явищ, щодо визначення їх сутності та змісту, виражених системно як у формі видових, так і у формі родових понять, їх позиції принципово різняться. На підставі цього можна зробити висновок, що стосовно господарюючих організаційних структур нині в економічній науці отримані однозначні кінцеві результати на рівні емпіричного дослідження у формі наукового факту. Водночас на рівні теоретичного дослідження стосовно цих явищ відповідна форма наукового знання не набула завершеної форми, а саме розвинутої теорії, а має лише концептуальний характер, а саме сукупність альтернативних наукових гіпотез. Зокрема, можна виділити такі основні теоретичні концепції сучасних господарюючих організаційних структур, як інтегровані

корпоративні структури (корпоративні структури, корпоративні об'єднання, корпорації, корпоративні утворення), інтегровані підприємницькі структури (інтегровані бізнес-структури, підприємницькі структури), об'єднання підприємств. За таких обставин виникає нагальна потреба проведення теоретичного аналізу відповідних положень окремо кожної із зазначених концепцій щодо оцінювання як повноти, так й істинності наукового знання, отриманого їх розробниками. Об'єктом статті є концепція інтегрованих корпоративних структур, у межах якої вперше науковці поставили та спробували теоретично розв'язати проблему появи нових організаційних господарських структур у сучасній економіці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

До провідних розробників концепції інтегрованих корпоративних структур як з точки зору масштабу, так і щодо глибини дослідження проблеми виникнення нових господарюючих структур можна віднести О. Тоффлера, А. Томсона, Р.Р. Багалій, Л.С. Головіну, С.С. Кузьміна, А.С. Кушнерук, Ю.М. Уманціва, Л.І. Федулову, Ю.О. Юхновську, Ю.В. Якутіна. Акценти у вивченні зазначеної проблеми розставлені на такі питання, як розкриття сутності окремих конкретних видових форм нових господарських структур, а також їх класифікація; встановлення процесів, які забезпечують виникнення відповідних структур; визначення на більш високому рівні абстрагування категорії явища, до обсягу якої категорії конкретних форм згаданих структур можна включити. Таким чином, можна констатувати, що дослідження концепції здійснювалося в межах лише першої рефлексії, а отже, є методологічно неповним.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. За вищезазначених обставин немає достатніх підстав вважати, що сукупність положень концепції інтегрованих корпоративних структур досягла рівня та форми теоретичного наукового знання, що, відповідно, ставить під сумнів їх онтологічну, аксіологічну та праксеологічну цінність. Оцінювання якості напрацьованих у межах згаданої концепції відповідного знання, а отже, встановлення його наукової природи й істинності, зокрема порівняно з альтернативними концепціями, потребує проведення дослідження на рівні другої рефлексії.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є встановлення за результатами проведеного теоретичного аналізу наявності у змісті сукуп-

ності положень концепції інтегрованих корпоративних структур нових елементів наукового знання, отриманих її розробниками, а також виявлення допущених ними методологічних та онтологічних хиб і логічних помилок. Згідно із загальноновизнаними методологічними вимогами до проведення теоретичного дослідження отримані наукові результати в межах зазначених концепцій оцінювалися з точки зору визначення буття явища як предмета, тобто певної економічної субстанції, а саме її сутності та змісту, а також форми її прояву; процесу, тобто обставин його виникнення та механізму функціонування; відносин із зовнішнім середовищем, тобто його місця у системі більш високого рівня. При цьому використано такі засоби проведення наукового дослідження, як порівняльний аналіз, історичний аналіз, факторний аналіз, системний аналіз, категоріальний аналіз, узагальнення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз наукових джерел [1–9] дає змогу чином систематизувати основні теоретичні положення концепції інтегрованих корпоративних структур, які розкривають поняття зазначеного економічного явища.

1) Щодо відповідного явища як предмета інтегровані корпоративні структури визначають як певний вид складних економічних систем мікрорівня, що здійснюють господарську діяльність; економічний простір їх господарської діяльності охоплює як окремі мезо-, макро-, так і мегаекономічні системи; мотиви діяльності цих господарських структур визначаються спільним характером соціально-економічних цілей суб'єктів економічних відносин, які входять до їх складу; базовим елементом у складі цієї економічної системи, що, власне, ініціює їх утворення, є корпорація, яка водночас визначається як одна з видових форм інтегрованих корпоративних структур; форми прояву інтегрованих корпоративних структур є неоднорідними та різноманітними.

2) Щодо відповідного явища як процесу інтегровані корпоративні структури як явище господарського буття виникають на нинішньому історичному етапі перманентного процесу трансформаційних змін економіки, сучасний тип якої визначається науковцями, що належать до прихильників цієї концепції, як корпоративна економіка; обставини, що зумовили появу відповідних господарських організаційних структур, пов'язані з інтернаціоналізацією (глобалізацією) економічного простору, загостренням конкурентної боротьби між суб'єктами господарювання, що обумов-

лене розширенням масштабів економічної сфери буття, зокрема внаслідок збільшення кількості підприємств, зокрема великих за розміром; виникнення зазначеного економічного явища зумовлене дією такого виду загально-еволюційного процесу відтворення суспільного виробництва, як інтеграція, що у цьому разі здійснюється на мікроекономічному рівні; внутрішній тип господарського механізму, що забезпечує утворення та функціонування інтегрованих корпоративних структур, визначається неоднозначно, а саме як ієрархічний, ринковий, координаційний механізми.

3) Щодо відповідного явища як відносин із зовнішнім середовищем існує тісний поліфонічний взаємозв'язок, а отже, вплив з боку не тільки економічної, але й інших сфер суспільного буття (соціальної, політичної, екологічної тощо) на функціонування інтегрованих корпоративних структур; зміна просторових форм ведення конкурентної боротьби з локальних детермінованих на глобальну; комплексний характер стихійного господарського механізму, що забезпечує функціонування інтегрованих корпоративних структур у зовнішньому середовищі, до складу якого входять як ринковий, так і трансринкові суспільні механізми.

У визначенні поняття «інтегровані корпоративні структури» серед дослідників, що є прихильниками першої з альтернативних концепцій сучасних господарюючих організаційних структур, спостерігаються певні розбіжності щодо його тлумачення. До найбільш змістовних дефініцій зазначеного поняття, що зустрічаються в науковій економічній літературі, можна віднести ті, які представлені в табл. 1.

Визначення поняття є кінцевим результатом наукового дослідження певного явища будь-якої сфери буття та водночас початковим етапом аналізу системи теоретичних положень у формі наукової концепції або теорії, що розкриває його зміст і визначає обсяг.

Насамперед слід зазначити, що хоча наведені приклади дефініції поняття «інтегровані корпоративні структури» мають спільні ознаки, проте внаслідок певних відмінностей їх слід відносити до різних видових форм визначення поняття явища більш високого рівня абстрагування.

Першу та другу дефініції можна класифікувати за родовою формою як явне, а за видовою – генетичне визначення. Сутнісною істотною ознакою визначено спосіб походження (ґенези) явища, а саме процес інтеграції, інакше консолідації, що охоплює окремих господарюючих суб'єктів. Третю та четверту дефініції слід класифікувати як неявне аксіоматичне визначення, основною істотною ознакою якого є специфічна система управління або координації суб'єктів, що беруть участь у формуванні інтегрованої корпоративної структури.

Як видно з представлених варіантів сутнісних істотних ознак, які покладені в основу відповідних дефініцій інтегрованої корпоративної структури, зазначені видові форми визначення відповідають лише одній з вимог логічної процедури визначеності поняття, та й і то частково, а саме реальному виокремленню явища. У наведених варіантах не знайшло відображення місце відповідного явища в межах мікроекономічного рівня господар-

Таблиця 1

Визначення поняття «інтегровані корпоративні структури»

№	Зміст поняття
1	Сукупність окремих одиниць господарюючої системи, де кожна складова може функціонувати завдяки взаємодії з іншими елементами і є внутрішньою організацією, що розвивається за власними законами і набуває свого змісту в інтеграції за виробничо-технологічними та фінансовими зв'язками з прагненням досягнути єдиної мети, беручи участь у капіталі одне одного чи діючи взаємним чином у фінансовій та виробничій сфері, а також маючи єдиний координаційний центр (головну чи керуючу компанію) [3, с. 19].
2	Російський учений Ю.В. Якутін пропонує називати інтегрованою корпоративною структурою групу самостійних підприємств (у юридичному або господарському розумінні), які ведуть спільну діяльність на засадах консолідації активів для досягнення спільних цілей [6, с. 66].
3	Загальна економічна система, що володіє істотним потенціалом внутрішньої структуризації, результатами якої стають субординовані системні утворення різного призначення, а саме продуктові, інвестиційні, маркетингові, інформаційні, інноваційні [7, с. 41].
4	Будь-яке акціонерне товариство або інші форми корпоративних утворень, які можуть складатися з різних суб'єктів та не мають єдиних стандартів внутрішнього управління [8, с. 126].

ської сфери буття, а також його взаємозв'язку з іншими явищами. Дотримання цих вимог потребує застосування дефініції іншої видової форми визначення явища, а саме атрибутивно-реляційної, тобто через найближчий рід і видову ознаку. Крім того, під час формування представлених вище варіантів дефініції «інтегрована корпоративна структура» були також порушені логічні правила процедури визначення понять, зокрема правило співмірності дефініції, що спричинило помилку надто широкого визначення, тобто до необґрунтованого розширення обсягу поняття явища; у четвертому варіанті дефініції – правило «зачарованого кола», що спричинило таку логічну помилку, як тавтологія.

Недоліки визначення поняття «інтегровані корпоративні структури» пов'язані не тільки з недотриманням і порушенням відповідних вимог та правил логічної процедури визначення поняття явища, але й з тим, що неповністю досліджено та розкрито зміст цього поняття.

Щодо розкриття змісту зазначеного поняття, то можна виділити дві позиції серед науковців: 1) зміст поняття «інтегровані корпоративні структури» визначається змістом поняття їх видової форми «корпорація» [5; 7; 8]; 2) поняття «інтегровані корпоративні структури» має власний зміст унаслідок того, що його видова форма належить до групи понять загального типу [3; 6].

У науковій економічній літературі зустрічається декілька варіантів визначення та групування характерних ознак, які розкривають зміст досліджуваного явища (табл. 2).

Як видно з наведених даних, варіанти визначення змісту досліджуваного явища відрізняються один від одного перш за все за кількістю встановлених характерних ознак. На відміну від третього, у перших двох варіантах представлені лише істотні ознаки. Крім того, у переліку зазначених ознак є такі, що можуть бути притаманними не тільки корпорації, але й іншим видовим формам як підприємства, а також ознаки організаційних структур підприємства (для першого варіанта у п. п. 1–3, 5, 7; для другого – у п. п. 2, 5–8); ознаки, які не мають економічного смислу або є тавтологічними визначеннями (для першого варіанта у п. п. 1, 8, 10; для другого – у п. п. 1, 4).

Більш-менш повним і науково обґрунтованим слід визнати визначення змісту корпорації, а отже, й інтегрованих корпоративних структур, яке представлено в третьому варіанті. Зокрема, до загальної ознаки віднесене

положення про те, що корпорація є видовою формою підприємства, а істотних ознак – положення, що стосуються відносин власності й управління її господарською діяльністю. Водночас слід відзначити, що основним теоретичним недоліком проаналізованих варіантів розкриття змісту поняття «інтегровані корпоративні структури» є смислова невідповідність між сутністю зазначеного явища, що знайшла відображення в усіх варіантах дефініцій, та його змістом, унаслідок чого поняття «корпорація» та «інтегровані корпоративні структури» постають як загальні та тотожні.

Друга позиція, яка є альтернативною щодо розглянутої, передбачає наявність власного змісту в понятті «інтегровані корпоративні структури». Хоча цієї позиції дотримується чимала кількість вітчизняних і закордонних учених, системно цю проблему досліджено російським ученим Ю.В. Якутіним. Відповідні результати представлено в табл. 3.

Порівняльний аналіз представлених у табл. 3 характерних ознак свідчить про те, що другій позиції також притаманне протиріччя у взаємовідношенні понять «корпорація» та «інтегровані корпоративні структури». Зокрема, визначальною основою положення, що інтегрована корпоративна структура – це окремий суб'єкт господарської діяльності, є такі характерні ознаки, які притаманні як поняттю «корпорація», так і поняттю «інтегровані корпоративні структури». Зокрема, визначальною основою положення, що інтегрована корпоративна структура – це окремий суб'єкт господарської діяльності, є такі характерні ознаки, які представлені у п. п. 1, 3, 6. Водночас на підставі характерних ознак, представлених у п. п. 2, 4, 5, можна зробити висновок про тотожність зазначених понять.

Завершальним етапом аналізу концепції інтегрованих корпоративних структур на першій стадії дослідження цього явища як предмету є класифікація його видових форм, що включає такі структури, як корпорація, трест, концерн, конгломерат, транснаціональна корпорація, картель, синдикат, пул, асоціація, консорціум, холдинг, фінансово-промислова група, стратегічний альянс, мережева організація. Результати порівняльного та категоріального аналізу підходів у межах варіанта розглянутої концепції господарюючих організаційних структур дають змогу зробити висновок, що, попри формальні та смислові відмінності у позиціях науковців щодо визначення сутності та змісту відповідного явища, у групуванні його видових форм між дослід-

Таблиця 2

Характерні ознаки корпорації

№	Варіанти		
	Перший [5, с. 19]	Другий [8, с. 126–127]	Третій [7, с. 40]
1	Створення на основі об'єднання капіталів і, як наслідок, забезпечення централізації капіталу.	Володіння власністю (акціонерною або майновою).	Юридична самостійність компанії стосовно її власників, елементом якої є обмежена відповідальність.
2	Наявність системи управління, яка забезпечується дивізіональною організаційною структурою.	Наявність статусу юридичної особи, що дає право виступати учасником цивільного процесу.	Колективна власність, що припускає наявність часткової власності.
3	Наявність штату професійних менеджерів.	Правова обмеженість відповідальності учасника за зобов'язаннями корпорації.	Відділення власників від управління.
4	Відокремлення управління від власності.	Відособленість та незалежність від інших суб'єктів, що приводить до індивідуалізації та ідентифікації в зовнішньому оточенні.	
5	Централізація управління.	Самостійність юридичної особи в ухваленні рішень.	
6	Наявність широкого кола акціонерів, обмеження відповідальності учасників акціонерного товариства в межах вартості акцій, які належать акціонерам; можливість виходу акціонерів із товариства.	Наявність власних інтересів, які можуть не співпадати з інтересами учасників (власників, менеджерів, працівників).	
7	Розвиненість організаційної структури з підвищеною можливістю диверсифікації та широким діапазоном видів діяльності (наявність стратегічних зон господарювання).	Комерційний характер діяльності.	
8	Наявність системи корпоративного управління.	Об'єднання учасників через розподіл та узгодження інтересів за допомогою вищого органу на основі майнового контролю або договору.	
9	Можливість вільного переміщення акцій (купівля- продаж через фондовий ринок тощо).		
10	Прозорість та відкритість діяльності корпорації.		
11	Соціальна відповідальність.		

никами немає принципових і значних розбіжностей. Останнє свідчить про те, що під час розроблення концепції інтегрованих корпоративних структур науковцями застосовані засоби формування теоретичних положень з арсеналу символічної логіки, зокрема така форма традуктивного, а отже, найпростішого типу умовиводу, як аналогія; такий засіб встановлення системного взаємозв'язку між істот-

ними ознаками явища, як компіляція. Все вищезазначене дає підстави зробити висновок про недостатній рівень методологічного забезпечення проведення наукового дослідження відповідного явища. Підсумовуючи результати дослідження класифікації інтегрованих корпоративних структур, зробимо висновок, що у відповідній концепції до видових форм зазначених структур не можна від-

Характерні ознаки інтегрованих корпоративних структур

№	Найменування характерних ознак
1	Широкий спектр видів діяльності, що здійснюються різними юридичними особами й потребують узгодження відповідно до цільових настанов учасників об'єднання.
2	Переплетення економічних інтересів різних корпоративних структур, організаційне виокремлення спеціалізованої функції корпоративного управління, що є необхідною внаслідок зростання масштабів і складності проблем узгодження та координації видів і напрямів діяльності.
3	Гнучкість і рухливість складу корпоративних структур, а також ступеня, глибини і характеру зв'язків між учасниками.
4	Орієнтація учасників інтеграційної взаємодії на досягнення синергетичного ефекту як гаранта доцільності участі кожного у спільній діяльності.
5	Складність корпоративного управління, обумовлена необхідністю обліку, узгодження й реалізації часто суперечливих інтересів корпоративної структури, а також непрозорістю відносин менеджерів і власників.
6	Наявність у складі корпоративних структур поряд із материнськими компаніями інших «центрів прибутку», що суттєво впливають на процеси й результати корпоративної взаємодії.

нести жодну з розглянутих, включаючи корпорацію, трест, концерн і транснаціональну корпорацію. При цьому слід наголосити на тому, що поняття перерахованих форм необхідно класифікувати як порівнювані несумісні, але які знаходяться у відношенні підпорядкування до поняття «корпорація».

Проаналізувавши явище інтегрованих корпоративних структур як предмета, вважаємо, що необхідно, дотримуючись методологічних вимог, перейти до наступного етапу, а саме дослідження його як процесу. Зі складного поняття зазначеного явища видно, що формування корпоративних структур забезпечує процес інтеграції. Водночас необхідно відзначити еклектичний характер тлумачення прихильниками концепції інтегрованих корпоративних структур економічної природи цього процесу. Зазначена особливість є однією з основних причин хибності вищерозглянутих теоретичних положень щодо сутності, змісту та класифікації форм інтегрованих корпоративних структур як предмета наукового дослідження. Аналіз економічної літератури дає підстави стверджувати, що більшість науковців взагалі не включає це питання до проблемної сфери власних досліджень, вважаючи що зміст зазначеного процесу розкривається смыслом відповідного терміна. Так, у своїх працях автори наголошують на тому, що слово «інтеграція» походить від латинського «*integrum*» і перекладається українською мовою як «ціле». Відповідно, його смисл вже як терміна «інтеграція» тлумачиться як процес поєднання частин у ціле. Але в наведеному значенні цей термін можна використовувати

лише як філософську (загальнонаукову) категорію: 1) у формі абстрактного загального поняття, що характеризує буття загалом; 2) для формування на її основі конкретних одиничних понять, що характеризують його окремі сфери. Зокрема, стосовно такого об'єкта економічної сфери буття, як інтегровані корпоративні структури, процес інтеграції необхідно розглядати в контексті організаційних відносин між суб'єктами, які утворюють кожну із зазначених структур. При цьому у статусі цілого слід ідентифікувати будь-яку форму інтегрованих корпоративних структур, а частин – відповідних суб'єктів. Але проблему розкриття змісту процесу інтеграції, завдяки якому виникають інтегровані корпоративні структури, на цьому етапі дослідження не можна вважати завершеною. Потребують подальшого вивчення такі питання: 1) як тлумачити зміст поняття «ціле» стосовно інтегрованих корпоративних структур; 2) яких суб'єктів, що беруть участь у процесі формування зазначених структур, необхідно ідентифікувати через поняття «частина цілого». У вирішенні першого питання доцільно спиратися на положення теорії систем, зокрема ті, що пов'язані з виділенням двох типів систем, а саме цілісної і сумативної. Загальною ознакою, яка їх об'єднує, є те, що обидві є сукупністю окремих елементів (частин). Суттєва відмінність між ними полягає в наявності у першій з них такої істотної ознаки, як системна субординація, яка передбачає організацію її внутрішньої структури за ієрархічним принципом і функціональну підпорядкованість її елементів меті функціонування цієї системи. У системі

сумативного типу внутрішню структуру, що обумовлена специфікою взаємозв'язку між її елементами, необхідно визначити, на нашу думку, як співпорядковану. Водночас для цього типу характерна функціональна підпорядкованість цілей функціонування системи цілям функціонування її елементів. Як наслідок, зазначені характерні ознаки забезпечують таку сутнісну ознаку для систем першого типу, як цілісність; другого – сумативність. За таких обставин можна зробити висновок, що процес інтеграції як формоутворюючий має відношення лише до систем цілісного типу, тоді як для систем протилежного типу зазначені функції повинні виконувати процеси іншої природи, а отже, й виду. Водночас на підставі розглянутих окремих положень теорії систем, а також результатів аналізу теоретичної та логічної обґрунтованості класифікації інтегрованих корпоративних структур можна зробити ще один висновок про те, що відповідні видові форми різняться за типом системи, де одна частина має ознаки системи цілісного типу, а інша – сумативного. Зокрема, до системи цілісного типу слід віднести такі видові форми, як корпорація, трест, концерн, транснаціональна корпорація.

Окрім розглянутого домінуючого підходу, де сутність процесу інтеграції виводиться із смислу відповідного терміна, серед прихильників концепції інтегрованих корпоративних структур спостерігаються поодинокі спроби дати нормативне визначення цього явища. Зокрема, процес інтеграції тлумачиться як «процес об'єднання окремих елементів системи, результатом якого є формування цілісного господарського механізму» [9, с. 1].

Спроба нормативно формалізувати визначення сутності процесу інтеграції заслуговує загалом позитивної оцінки, але слід констатувати, що для цього підходу характерні аналогічні онтологічні та логічні хиби й помилки, які були виявлені під час аналізу домінуючого підходу. Водночас необхідно відзначити, що у представленій дефініції наявні два положення, які відрізняють цей підхід від попереднього, але які також не можна визнати істинними: 1) процеси інтеграції та об'єднання кваліфікуються як тотожні поняття; 2) основним результатом процесу інтеграції визначається формування цілісного господарського механізму. Помилковість першого з наведених положень обумовлена тим, що автор не розуміє сутнісної різниці між системами цілісного та сумативного типу, або необізнаний щодо відповідної класифікації в тео-

рії систем. Наслідком цього є те, що в обсяг поняття «інтегровані корпоративні структури» необґрунтовано включені такі видові форми організаційних структур, наприклад, як корпорація, холдинг і стратегічний альянс, хоча відношення між поняттями цих структур дає всі підстави класифікувати їх як несумісні.

Змістовна відмінність понять зазначених видових форм передбачає наявність різних за своєю економічною природою процесів, які забезпечують їх утворення. Зокрема, загальноновизнаним серед прихильників концепції інтегрованих корпоративних структур є положення, що підприємства у складі картелю та стратегічного альянсу після утворення зазначених структур зберігають статус юридичної особи, взаємодія між їх учасниками забезпечується через механізм координації їх господарської діяльності, а ці структури формуються на договірній основі. Представлені ознаки цих структур дають підстави авторам класифікувати їх як форми об'єднання підприємств (фірм), а це поняття, зокрема за своїм іменем, не є тотожним поняттю «інтегровані корпоративні структури», хоча вони обидва належать до класу загальних понять. Враховуючи викладене, а також те, що картель та стратегічний альянс належать до економічних систем сумативного типу, можемо зробити висновок, що їх утворення, як і об'єднання підприємств, не може бути результатом дії процесу інтеграції. Водночас, як це видно зі складного імені загального поняття, їх формування обумовлене дією процесу об'єднання. Результатом цього процесу, у чому виявляється його сутність, є утворення організаційної структури, через яку її учасники реалізують спільні для них цілі у їх господарській діяльності.

На підставі вищезазначеного можемо зробити такі висновки: власний смисл і значення процесу об'єднання, як ім'я терміна, його поняття, відміни від процесу інтеграції; результатом цього процесу є специфічний тип організаційної структури мікроекономічного рівня, що має власні видові форми; зміст цього економічного явища в межах концепції інтегрованих видових структур не було досліджено.

Помилковість другого положення дефініції процесу інтеграції полягає в тому, що одна з проміжних цілей визначена як кінцева й основна. Загальновідомо із теорії систем, що необхідним чинником формування будь-якої системи є наявність сукупності певних елементів, які утворюють її структуру, а достатнім – механізм взаємодії між цими еле-

ментами, який забезпечує функціонування й існування відповідної системи як окремого своєрідного явища. Водночас у контексті викладеного слід зазначити, що вирішення питання визначення механізму функціонування явища є другим унормованим завданням щодо дослідження його як процесу. У розв'язанні цього завдання автори концепції інтегрованих корпоративних структур лише наголосили на проблемі, але не отримали завершених систематизованих наукових результатів. Зазначені результати можна оцінити як такі, що виключають один одного.

Із контексту змісту дефініцій окремих видових форм інтегрованих корпоративних структур можна встановити типи господарського механізму, що забезпечують їх функціонування як систем певного типу, зокрема для: 1) корпорації, тресту, транснаціональної корпорації і холдингу цим є ієрархічний порядок (механізм «централізованого регулювання»); 2) мережевої організації – стихійний порядок («ринкові механізми»); 3) концерну, картелю, асоціації, фінансово-промислової групи – координаційний механізм. Стосовно інших видових форм, що включені до відповідної класифікації, то питання взагалі залишається невирішеним. Враховуючи те, що корпорація, трест і транснаціональна корпорація є певними формами підприємства, визнаємо науково обґрунтованою позицію авторів концепції інтегрованих корпоративних структур стосовно визначення типу господарського механізму, який забезпечує їх існування та функціонування. Водночас щодо холдингу їх позицію слід визнати хибною. Підставою для такої негативної оцінки є те, що зазначена економічна система належить до систем сумативного типу, які не мають ознак організаційної структури. У цій системі економічні відносини, що здійснюються між господарюючими суб'єктами, належать до сфери або комерційних і фінансових або тільки фінансових відносин, які регулюються ринковим механізмом, отже, обумовлюють автономію існування цієї системи. При цьому своєрідність холдингу як економічної системи мікрорівня, в межах якої господарські відносини між підприємствами регулюються ринковим механізмом, полягає в тому, що холдингова компанія порівняно з корпоративними підприємствами та стосовно них має монополістичну владу. Таким чином, холдингу як економічній системі мікрорівня притаманні ще й ознаки ринкової структури, що належить до типу недосконалої конкуренції. В разі мережевої організації

також можна визнати правоту судження авторів, що відносини кооперації між юридичними та фізичними особами регулюються ринковим механізмом. Але, як було доведено вище, мережеву організацію не можна кваліфікувати як організаційну структуру, відповідно, у такій іпостасі, як економічна система мікрорівня. Поняття про це явище є уявним, а отже, квазі-науковим.

Помилковим також слід визнати судження авторів, що функціонування концерну, фінансово-промислової групи й асоціації забезпечується завдяки координаційному механізму. Підставою такого негативного висновку щодо перших двох форм є результати проведеного вище аналізу змісту дефініцій цих економічних явищ, із яких слідує, що концерн належить до видових форм корпорації, отже, підприємства, а промислово-фінансова група – до форм холдингу. В разі асоціації слід зазначити, що в межах однойменної економічної системи мікрорівня відносини між її елементами регулюються ринковим механізмом. Зазначена обставина ставить під сумнів приналежність асоціації до видових форм об'єднання підприємств як окремого типу організаційних структур підприємництва.

Стосовно картелю, то необхідно погодитися з твердженням авторів концепції інтегрованих корпоративних структур, що взаємодія між членами цієї організаційної структури забезпечується завдяки координаційному механізму. Водночас слід відзначити, що авторами не визначено сутнісні особливості такого типу організаційної структури, як об'єднання підприємств, до видових форм якого, на нашу думку, належать не тільки картель, але й консорціум і стратегічний альянс.

Слід додати, що об'єднання підприємств, як і холдинг, на відміну від підприємства, належить до економічних систем сумативного типу мікрорівня. Їх спільною сутнісною ознакою у відносинах між системою та її елементами є те, що відповідна організаційна структура забезпечує додаткові умови реалізації цілей кожного з її членів. Отже, в господарському середовищі вона виконує роль пасивного суб'єкта економічних відносин, тобто інфраструктури.

Завершальним, згідно з нормативними методологічними вимогами, етапом проведення теоретичного дослідження у сфері наукового пізнання за визначенням явища як предмета та процесу є його вивчення у відносинах із зовнішнім середовищем. Цей етап передбачає дослідження проблеми у

двох аспектах, а саме у логічному слід визначити явище, поняття якого щодо явища, яке є об'єктом дослідження, класифікується як співвідносне поняття, тобто таке, що відображає предмети, існування яких немислиме без існування інших предметів; а у системному слід визначити й охарактеризувати систему більш високого рівня, елементом якої є об'єкт дослідження.

На основі аналізу змісту концепції інтегрованих корпоративних структур, інформаційне поле якої головним чином охоплює лише визначення поняття цього явища та класифікацію його видових форм, можна зробити висновок, що вищезазначені завдання третього етапу дослідження взагалі не були включені авторами концепції до проблемної сфери дослідження. При цьому слід зазначити, що інтегровані корпоративні структури як об'єкт дослідження розглядаються авторами ізольовано від середовища його буття, зокрема в логічній площині йдеться про відношення між явищем інтегрованих корпоративних структур і їх видовими формами як загального та сукупністю одиничних понять; у системній площині дослідження обмежується лише визначенням загальних обставин виникнення та функціонування відповідної економічної системи на рівні видових форм інтегрованих корпоративних структур, тобто як формоутворюючого процесу, її структури та механізму, який забезпечує взаємодію її елементів. Одна з основних причин того, що не була досліджена проблема відносин явища інтегрованих корпоративних структур із зовнішнім середовищем його буття, полягає в неповноті, спрощеному характері та недосконалому методологічному забезпеченні проведення теоретичного дослідження зазначеного явища.

Висновки з цього дослідження. На підставі результатів проведеного аналізу концеп-

ції інтегрованих корпоративних структур зроблені такі висновки.

1) Практично відсутнє обґрунтування методологічного забезпечення проведення наукового дослідження, що не дає можливості безпосередньо оцінити підстави, на базі яких авторами концепції сформульована певна сукупність теоретичних положень, що розкривають її зміст, а також встановити характер логічного відношення між поняттями, у яких зазначені положення знаходять відображення. В результаті у логічній процедурі визначення понять застосовані такі її види, як контекстуальне й аксіоматичне визначення, а в розкритті їх змісту зроблено такий умовивід, як аналогія, що методологічно не дає можливості повністю та науково обґрунтовано розкрити зміст відповідних понять досліджених явищ на загальному й одиничному логічному рівнях абстрагування та конкретизації.

2) Під час проведення дослідження явища охоплені лише окремі структурні елементи наукового теоретичного знання, такі як предмет і частково процес.

3) Зміст поняття явища інтегрованих корпоративних структур як предмета не вдалося ідентифікувати як певну своєрідність, а класифікацію їх видових форм здійснено на компілятивній основі. Таким чином, можна стверджувати, що явище інтегрованих корпоративних структур не існувало, не існує та не може існувати, а отже, воно не належить до економічної сфери буття.

4) Концепцію інтегрованих корпоративних структур не можна віднести до такого типу наукової теорії, як розвинута, навпаки, з урахуванням використаних засобів створення наукового знання, його представлення й інтерпретації, а також наявності у зазначеній концепції елементів квазінаукового знання її слід кваліфікувати як описову наукову теорію.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Тоффлер О. Адаптивная корпорация / пер. с англ. Москва: Экономика, 1985. 360 с.
2. Томсон А., Формби Д. Экономика фирмы / пер. с англ. Москва: ЗАО «Издательство БИНОМ», 1998. 544 с.
3. Корпоративні структури в національній інноваційній системі України / за ред. Л.І. Федулової. Київ: вид-во УкрІНТЕІ, 2007. 812 с.
4. Кузьмин С.С. Корпоративный рост: модели и методы: монография. Москва: ИНФРА-М, 2012. 184 с.
5. Головкова Л.С. Сукупний економічний потенціал корпорацій: формування та розвиток. Запоріжжя: вид-во Класич. приват. ун-ту, 2009. 340 с.
6. Уманців Ю.М. Інституційні основи формування інтегрованих корпоративних структур. Економічна теорія. 2012. № 2. С. 62–71.
7. Баглей Р.Р. Теоретичні аспекти розвитку корпорацій. Інноваційна економіка. 2014. № 1. С. 39–45.

8. Кушнерук А.С. Основи організації корпоративних утворень у промисловості: сутність, принципи, форми. Актуальні проблеми економіки. 2015. № 5. С. 124–132.
9. Юхновська Ю.О. Теоретичні та прикладні засади управління інтегрованими корпоративними структурами консорціумного типу. Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. 2013. № 3. С. 137–143.

REFERENCES:

1. Toffler O. Adaptive corporation / O. Toffler; per. s angl. – M.: Ekonomika, 1985. – 360 p.
2. Tomson A. Economy of the company / A. Tomson A.; per. s angl. – M.: ZAO "Izdatel'stvo BINOM", 1998. – 544 p.
3. Corporate structures in the national innovation system of Ukraine / za red. L.I. Fedulovoji. – K.: vyd-vo UkrINTEI, 2007. – 812 p.
4. Kuz'min S.S. Corporate growth: models and methods: monograph / S.S. Kuz'min – M.: INFRA-M, 2012. – 184 p.
5. Gholovkova L.S. The aggregate economic potential of corporations: the formation and development / L.S. Gholovkova – Zaporizhzhja: Vyd-vo Klasych. pryvat. un-tu, 2009 – 340 p.
6. Umanciv Ju.M. Institutional Foundations for the Formation of Integrated Corporate Structures / Ju.M. Umanciv // Ekonomichna teorija. – 2012. – № 2. – pp. 62–71.
7. Baghlej R.R. Theoretical aspects of the development of corporations / R.R. Baghlej // Innovacijna ekonomika. – 2014. – № 1. – pp. 39–45.
8. Kushneruk A.S. Fundamentals of organization of corporate entities in industry: essence, principles, forms / A.S. Kushneruk // Aktualjni problemy ekonomiky. – 2015. – № 5. – pp. 124–132.
9. Jukhnovsjka Ju.O. Theoretical and Applied Fundamentals of Management of Integrated Corporate Consortium Structure / Ju.O. Jukhnovsjka // Derzhava ta reghiony. Serija: Ekonomika ta pidpryjemnyctvo. – 2013. – № 3. – pp. 137–143.